

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
ΕΡΙΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ "ΛΑΝΑΡΑ - ΚΥΡΙΤΣΗ ΚΑΙ ΣΙΑ Α.Ε."
ΕΡΙΟΚΛΩΣΤΗΡΙΑ "ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΡ. ΛΑΝΑΡΑ Α.Ε."

Η πτώση των κολοσσών

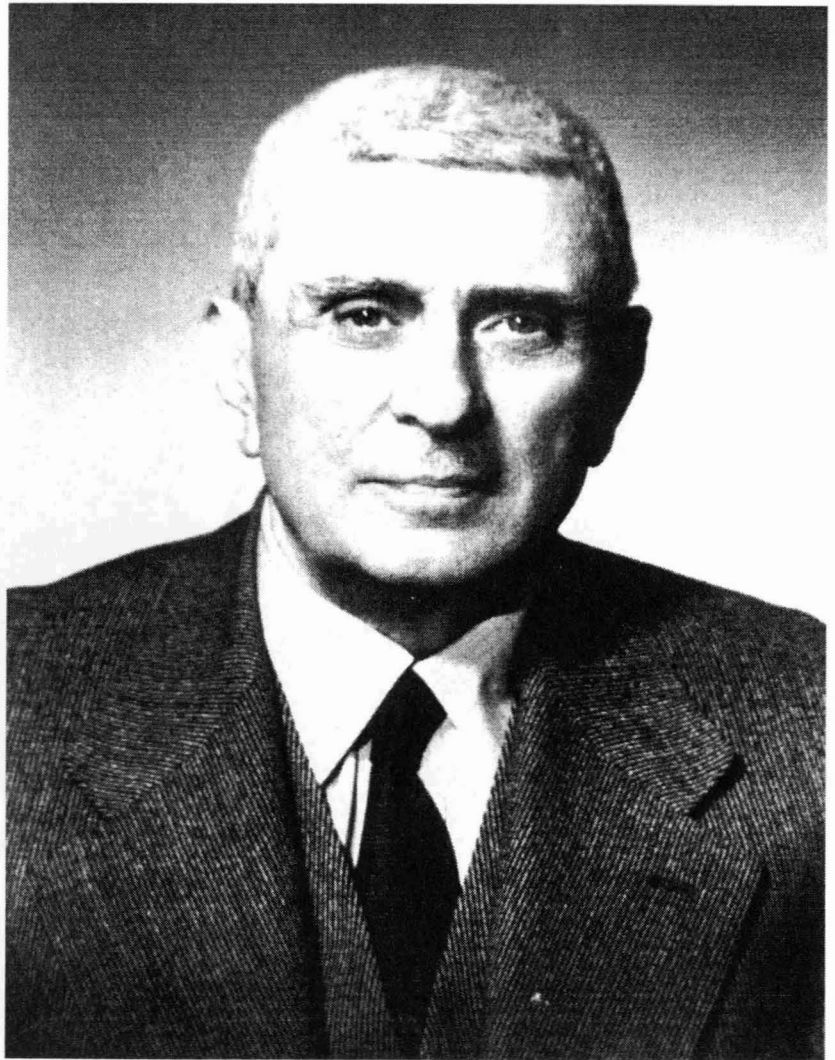
Του Δημήτρη Βλάχου
Δικηγόρου ΠΑΡ' ΑΡΕΙΩ ΠΑΓΩ - Οικονομολόγου
Δημάρχου Νάουσας

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Νάουσα, το "Μάντσεστερ" της Μακεδονίας. Ήταν μια προσωινιά που κέρδισε η Νάουσα, η μοναδική ίσως βιομηχανικά αναπτυγμένη πόλη της Βορ. Ελλάδος. Με τις γνωστές στον ευρύτερο χώρο εριοβιομηχανίες, εφάμιλλες αυτών του Μάντσεστερ της Αγγλίας. Η αρχή έγινε με το εργοστάσιο "Λόγγου - Τουρμπάλη" το 1875. Η οικογένεια Λαναρά εισέρχεται αργότερα στον βιομηχανικό στίβο, όμως γρήγορα γίνεται η κραταιότερη, με τις δύο εριοβιομηχανίες της.

***

Δεν είμαι ίσως ο πλέον κατάλληλος να γράψω για την ιστορία της άλλοτε κραταιάς εριοβιομηχανίας "Λαναρά - Κυρίτση" και της "Αδελφής" της εριοκλωστήρια "ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΡ. ΛΑΝΑΡΑ". Κάποιοι άλλοι, μεγαλύτεροί μου στην ηλικία, θα πρέπει να ασχοληθούν και να γράψουν. Επιβάλλεται να διατηρηθεί η μνήμη. Εκείνο που επιγραμματικά μπορεί να γράψει κανείς είναι, πως η βιομηχανία

Θεόδωρος Λαναράς- Χατζής

αυτή είναι δημιούργημα των αρχών του 20ου αιώνα και οι δημιουργοί της είναι τρεις, κυρίως, οικογένειες βιομηχάνων Λαναρά, Κύρτση και Πεχλιβάνου. Η ακμή της τοποθετείται στις δεκαετίες του 1920-1930 και τότε απασχολεί κοντά στους 2.000 εργαζόμενους. Αν ληφθεί υπ' όψη ότι η Νάουσα εκείνης της εποχής δεν έχει πάνω από 12.000 κατοίκους, αντιλαμβάνεται κανείς τι σήμαινε αυτός ο αριθμός για την οικονομία της πόλης. Όπως λέει και η επωνυμία της η κύρια ασχολία της ήταν η παραγωγή μαλλίνων υφασμάτων, κουβερτών κ.λ.π. Εκτός από τη Νάουσα όπου ήταν η κύρια παραγωγική της δραστηριότητα, εργοστάσια είχε και στην Αθήνα, στην περιοχή Κολοκυνθούς.

Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, όπως εξ άλλου και της κατοχής, τα εργοστάσια στη Νάουσα υφίστανται καταστροφές. Ήταν το τίμημα που πλήρωσε όλη η Ελλάδα, που βγήκε ματωμένη από έναν αδελφοκτόνο πόλεμο 5 ετών και με κατεστραμμένο το σύνολο σχεδόν του παραγωγικού της δυναμικού. Το τέλος του εμφυλίου σπαραγμού, τον Αύγουστο του 1949, βρίσκει τη

βιομηχανία της Νάουσας πλήρως απαξιωμένη, με τεράστιες καταστροφές σε κτίρια και μηχανολογικό εξοπλισμό. Αλλά με συγκριτικά πλεονεκτήματα, άριστο ειδικευμένο προσωπικό, τεχνικό και εργατικό. Ιδιοκτήτες - επιχειρηματίες ικανούς, έντιμους και με άριστη γνώση του αντικειμένου και βέβαια μια μεγάλη παράδοση και τεχνογνωσία. Όμως αυτά, μολονότι σημαντικά, εν τούτοις δεν έφθαναν για την κερδοφόρα επαναλειτουργία των εργοστασίων. Απαιτούνταν νέες επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό, εκσυγχρονισμοί και προσαρμογή στις νέες συνθήκες. Μ' άλλα λόγια απαιτούνται κεφάλαια. Όπως όλα δείχνουν η οικογένεια Λαναρά δεν έκανε πίσω και ίσως είναι από τις λίγες, πανελληνίως, οικογένειες βιομηχάνων, που συνεισέφεραν δικά τους κεφάλαια για την επαναδραστηριοποίηση των εργοστασίων. Όπως γράφει ο αείμνηστος Θεόδωρος Λαναράς σε επιστολή του προς τον τότε Υπουργό Βιομηχανίας και Εμπορίου Παπαληγούρα, η οικογένεια Λαναρά εισέφερε περί τις 20.000 χρυσές λίρες (βλέπε φωνή της Ναούσης, φύλλο της 28/4/1975).

Τα ΕΠΙΑ καμμένα

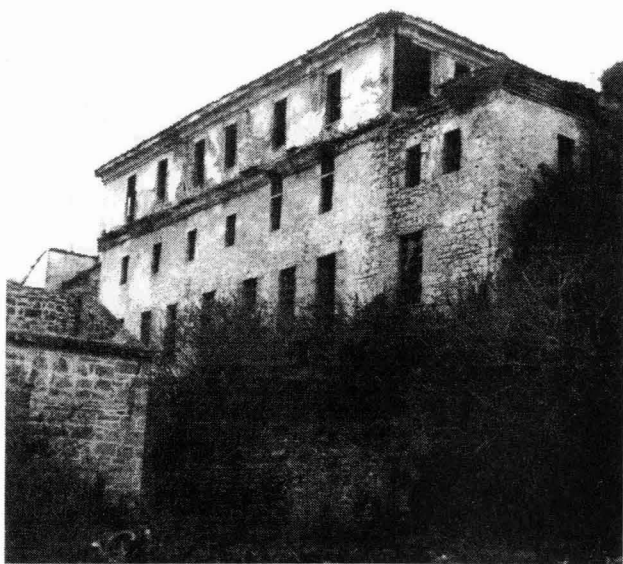
Όμως και αυτά δεν είναι αρκετά. Έτσι έρχεται το ελληνικό κράτος να ενισχύσει τα εργοστάσια με δάνεια. Στις γραμμές που ακολουθούν θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε αν τα δάνεια ήταν βοήθεια ή τελικώς η αιτία της πώσης της αυτοκρατορίας.

ΤΟ "ΚΛΙΜΑ" ΚΑΙ "ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ" ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

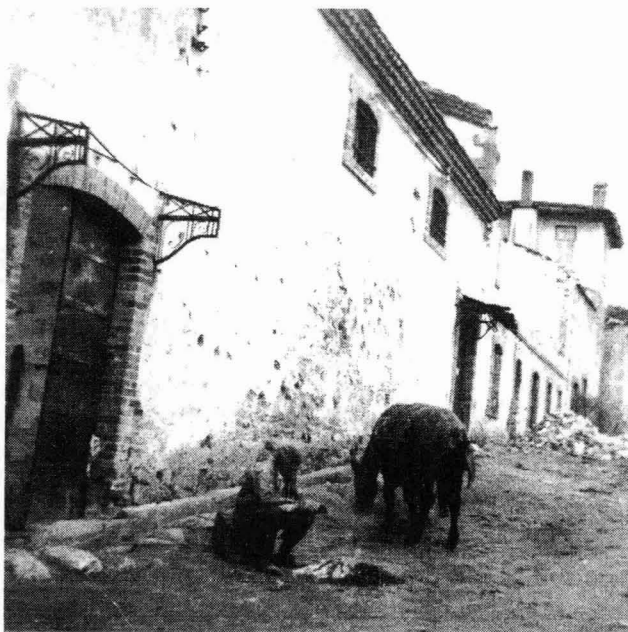
Όπως είναι γνωστό με τη συμφωνία της Γιάλτας οι τρεις τότε, μεγάλοι Η.Π.Α., Σοβ. Ένωση και Αγγλία, "μοίρασαν" τον κόσμο. Η Ελλάς "παραχωρήθηκε" στην επιρροή της Αγγλίας, που όμως κι αυτή ήταν βαθιά λαβωμένη από τον πόλεμο. Όλα αυτά γίνονται στο τέλος του πολέμου, το 1944. Το 1947 η Αγγλία αδυνατώντας να σηκώσει τα βάρη, αποσύρεται και έτσι η Ελλάς περιέρχεται στη σφαίρα επιρροής των Η.Π.Α. Ο εμφύλιος πόλεμος βρίσκεται σε πλήρη έξαρση και η έκβαση του είναι αβέβαιη. Σε παγκόσμιο επίπεδο ο ψυχρός πόλεμος έχει αρχίσει και ο κόσμος χωρίζεται στα δύο. Ο τότε πρόεδρος των Η.Π.Α. Τρούμαν, θέλοντας να ενισχύσει τη μάχη κατά της Σοβιετικής Ένωσης και ότι νέο και επαναστατικό εκπροσωπούσε αυτή η χώρα, ε-

ξαγγέλλει το "Δόγμα Τρούμαν" που προβλέπει οικονομική, στρατιωτική κ.λ.π. ενίσχυση της Ελλάδας, στην εμφύλια διαμάχη της με την άλλη πλευρά. Όπως είναι αυτονόητο η βοήθεια συνοδεύεται από όρους βαρύτατους, που ουσιαστικά καθιστούν την Ελλάδα προτεκτοράτο των Η.Π.Α. Η Αμερικανική στρατιωτική αποστολή (ποιος δεν θυμάται τον επικεφαλής της στρατηγό Βαν Φλητ) ουσιαστικά διοικεί τον Ελληνικό στρατό. Η Αμερικανική οικονομική αποστολή διαχειρίζεται ουσιαστικά όλη τη βοήθεια, αλλά και διοικεί και διαχειρίζεται όλη την Ελληνική οικονομία. Στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας εγκαθίσταται Αμερικανός επίτροπος, χωρίς την έγκριση του οποίου ουδέν μπορεί να πράξει ο Έλληνας υπουργός. Η νομισματική επιτροπή στην Τράπεζα της Ελλάδος προεδρεύεται από Αμερικανό αξιωματούχο. Με λίγα λόγια, η Ελλάδα κυβερνάται από τους Αμερικανούς αξιωματούχους.

Μέσα σε αυτά τα ασφυκτικά πλαίσια και μεσούντος του εμφυλίου πολέμου, η Ελλάς προσπαθεί να βρει το δρόμο της. Η κρατούσα άποψη για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, είναι αυτή των Αμερικανών, που λέει ότι η Ελλάς δεν μπορεί, εξ αντικειμένου, να αποκτήσει σοβαρή βιομηχανία, αλλά θα παραμείνει ως μια χώρα της

Κουφάρια....

...και εγκατάλειψη.

υπανάπτυκτης περιφέρειας, κυρίως γεωργική. Μάταια ορισμένοι προοδευτικοί προσπαθούν να πείσουν για τις δυνατότητες της Ελλάδας να αναπτύξει σοβαρή Βιομηχανία (Αγγελόπουλος, Μπατσης). Η κρατούσα άποψη είναι αυτή της "πρωχής Ελλάδας" και αυτή η άποψη γίνεται δόγμα, που σηματοδοτεί και κατευθύνει την κρατική πολιτική έναντι της βιομηχανίας. Και όπως είναι αυτονόητο το "Δόγμα" αυτό επηρεάζει και την κρατική πολιτική έναντι των Ναουσαϊκών βιομηχανιών. Για τους Αμερικανούς και τους τότε κυβερνώντες οι βιομηχανίες είναι μια χαμένη υπόθεση και έτσι αντιμετωπίζονται. Τη στιγμή που στη Γερμανία και Ιταλία, δηλαδή τις ηττημένες και πλήρως κατεστραμμένες χώρες, αρχίζει η συστηματική εκβιομηχάνιση, με την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους (ειδικευμένο προσωπικό, τεχνογνωσία), στην Ελλάδα και ειδικότερα στη Νάουσα, που έχει τα ίδια ακριβώς πλεονεκτήματα, η βιομηχανία αφήνεται να καταρρέει.

Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Παρ' όλα όμως τα περί την ανάπτυξη δόγματα, αρχικά στις υπάρχουσες βιομηχανίες δίδονται δάνεια ανασυγκρότησης. Πηγή χρηματοδότησης η βοήθεια από το δόγμα Τρούμαν και διαχειριστής των κεφαλαίων η Ελληνική κυβέρνηση, με την αυστηρή εποπτεία των Αμερικανών. Για τον σκοπό αυτό ιδρύεται ο Οργανισμός Χρηματοδότησεως Οικονομικής Αναπτύξεως (Ο.Χ.Ο.Α), που μετά λίγα χρόνια μετεξελίσσεται σε τράπεζα, τη γνωστή Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (Ε.Τ.Β.Α). Τα δάνεια δίνονται σε δραχμές αλλά με ρήτρα δολαρίου. Σημειώνουμε ότι εκείνη την εποχή (αρχές της δεκαετίας του 1950) ο πληθωρισμός καλπάζει, η δραχμή είναι νόμισμα με αναγωγή σε χρυσές λίρες ή δολάρια. Κατά τον Υπουργό Βιομηχανίας τα δάνεια που χορηγήθηκαν στη "Λαναράς - Κύρτσης" ανέρχονται σε 200 εκατ. δραχ. κατά τον Θεόδωρο Λαναρά μόνο σε 112 εκατ. δραχ. Κανένας δεν μπορεί να ξέρει την αλήθεια, αλλά θεωρώ πολύ περισσότε-

ρο αξιόπιστη την άποψη του Θ. Λαναρά. Ομως δεν είναι αυτό το κρίσιμο ζήτημα.

Τον Απρίλιο του 1955 στην εξουσία βρίσκεται η κυβέρνηση του Αλεξ. Παπάγου και "Τσάρος" της οικονομίας είναι ο Σπ. Μαρκεζίνης. Εκείνη την εποχή ο Μαρκεζίνης κάνει αιφνιδίως μια κίνηση που ανατρέπει τα πάντα στην οικονομία. Εν μια νυκτί υποτιμά τη δραχμή κατά 100% και έτσι το δολάριο από 15 δραχ. ανεβαίνει στις 30. Η υποτίμηση αυτή μακροπρόθεσμα έχει ευεργετικές επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία. Η δραχμή από νόμισμα αναξιόπιστο, αποκτά σταθερότητα, αρκεί να επισημανθεί ότι η ισοτιμία δραχμής - δολαρίου μένει η ίδια μέχρι το 1973. Η οικονομία αποκτά ανταγωνιστικότητα πράγμα που ευνοεί την παραγωγή, ενισχύεται ο τουρισμός, αυξάνονται οι εξαγωγές. Ομως για τις βιομηχανίες της Νάουσας είναι κίνηση "Θανάτου". Τα χρέη τους διπλασιάζονται σε μια νύκτα και βέβαια είναι αδύνατη η εξυπηρέτησή τους. Σε αυτό πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι για να χορηγηθούν τα δάνεια η κυβέρνηση και οι τράπεζες επιβάλλουν και ορίζουν στη διοίκηση της βιομηχανίας ανθρώπους της επιλογής των, που δεν είναι μέτοχοι της εταιρίας και βέβαια ούτε γνωρίζουν πως να τη διοικήσουν, ούτε την πονούν, όπως οι ιδρυτές και μέτοχοι της. Οι δύο αυτοί εξωγενείς παράγοντες, σε συνδυασμό και με τη γενική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα, την ανεργία, τον πληθωρισμό και τη μικρή έως ανύπαρκτη αγοραστική δύναμη των Ελλήνων, οδηγούν τη βιομηχανία σε κατάρρευση. Ενας επιπρόσθετος παράγοντας που επιτείνει την κρίση είναι και η επιχειρηματική νοοτροπία των κυρίων μετόχων της εταιρίας. Είναι επιχειρηματίες της "παλιάς σχολής", είναι άρχοντες με ό,τι καλύτερο περιέχει αυτός ο όρος, αρνούνται να απολύσουν προσωπικό. Συναισθανόμενοι τις καταστροφικές συνέπειες για τη Νάουσα, πωχεύουν και οι ίδιοι, αλλά παλεύουν, πωλούν περιουσίες και ανθίστανται.

Η κρίση κορυφώνεται στα μέσα της 10ετίας του 1950. Το 1956 με αίτηση του υπουργού Οικονομικών διορίζεται αναγκαστικός διαχειρι-

στης, ο οποίος αναλαμβάνει εξ ονόματος των δανειστών, τη διοίκηση της εταιρίας. Αυτή η ενέργεια είναι η χαριστική βολή. Με βάση νόμο που ψηφίστηκε εκείνες τις ημέρες, ο αναγκαστικός διαχειριστής είχε, εκτός των άλλων και τη δυνατότητα να αυξήσει το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας με έκδοση νέων μετοχών που θα περιέλθουν σε πιστωτές ή σε οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο επενδυτή, με σκοπό να εξοφληθούν τα χρέη της εταιρίας. Στην πραγματικότητα αυτό δεν έγινε ποτέ. Ομως η αναγκαστική διαχείριση είναι στην κυριολεξία καταστροφική, διότι επιτείνει όλους τους προϋπάρχοντες παράγοντες της κρίσης. Η περιέλευση της κολοσιαίας βιομηχανίας στα χέρια του αναγκαστικού διαχειριστή είναι από μόνη της καταστροφική. Αυτός δεν γνωρίζει ούτε να παράγει ούτε να διοικεί, ούτε να εμπορεύεται. Στην καλύτερη περίπτωση εν-

διαφέρεται για την προάσπιση των συμφερόντων των δανειστών και όχι της εταιρίας, η κατάρρευση της οποίας ουδόλως τον ενδιαφέρει γιατί αυτός δεν έχει τίποτε να χάσει, εκτός βέβαια από τη θέση του.

Η ιστορία αυτή των αναγκαστικών διαχειριστών, αναγκαστικής αύξησης κεφαλαίων και γενικά η κρατική πολιτική έναντι των ευρισκόμενων σε κρίση βιομηχανιών, θυμίζει λίγο τον αλήστου μνήμης Ο.Α.Ε., τον Οργανισμό Ανασυγκρότησης προβληματικών επιχειρήσεων της 10ετίας του 1980, που κατέστρεψε τον παραγωγικό ιστό της ελληνικής οικονομίας, κατασπατάλησε εκατοντάδες δις και δημιούργησε τα "Νέα τζάκια" της Ελληνικής Οικονομίας.

Βέβαια εκ πρώτης όψεως τα μέτρα εκείνα της

Νάουσα 1956: Συλλαλητήριο των Ναουσαίων για την διάσωση των εργοστασίων κατα την έλευση του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην πόλη

ελληνικής κυβέρνησης, για την είσπραξη των "παγωμένων πιστώσεων" φαίνονται δίκαια και απολύτως λογικά. Πήρες δάνεια, δεν πλήρωσες, θα σε αναγκάσουμε να πληρώσεις. Όμως τα πράγματα δεν είναι έτσι. Σε μια εποχή που η Ελλάδα βρίσκεται στο σταυροδρόμι ανάπτυξης και υπανάπτυξης, οι παραγωγικές μονάδες χρειάζονται βοήθεια και η κρατική υποστήριξη δίδεται με το σταγονόμετρο, ενώ το μεγάλο μέρος των κονδυλίων οδεύει σε μη παραγωγικές και παρασιτικές δραστηριότητες. Από στοιχεία της τραπεζικής της Ελλάδος αλλά και από μελέτες των καθηγητών Ζολώτα, Αγγελόπουλου, Βαρβαρέσου κ.α. προκύπτει ότι το μέγιστο ποσοστό των κονδυλίων της Αμερικανικής βοήθειας κατασπαταλήθηκε σε παρασιτικές επιχειρήσεις, ενώ ένα επίσης μεγάλο μέρος καταληστεύθηκε από τους επιτήδειους. Η βοήθεια προς τη βιομηχανία της Νάουσας ήταν ελάχιστη και η συμπεριφορά της Ελληνικής πολιτείας προς τις επιχειρήσεις της Νάουσας ήταν σκληρή και εν πολλοίς αντιφατική, αλλά οπωσδήποτε καταστροφική. Εφάρμοξε προφανώς το δόγμα "Ελλάς χώρα της περιφέρειας, κυρίως γεωργική".

Η Νάουσα αντιδρά. Ο Δήμος και το Δημοτικό Συμβούλιο, οι επαγγελματικές οργανώσεις και οι εργαζόμενοι συνιστούν επιτροπές αγώνα και διαμαρτυρίας. Ο πρωθυπουργός κ. Καραμανλής υπόσχεται ότι θα ενισχύσει τις βιομηχανίες της Νάουσας, αλλά τίποτε δεν γίνεται όπως μας πληροφορεί η φωνή της Ναούσης (φύλλο της 16/9/1956) "... Ο κ. Καραμανλής κατόπιν συνεννοήσεως και μετά τον Παπαληγούρα, διαβεβαίωσε την επιτροπήν ότι αι βιομηχανίαι της Ναούσης θα τύχουν εννοϊκωτάτης μεταχειρήσεως..." Όμως στο φύλλο της 4/11/56 η ίδια εφημερίδα στο κύριο θέμα της αναφέρει "ένας κολοσσός αργοπεθαίνει" με υπότιτλο "Εριοβιομηχανία Λαναρά - Ο καθημερινός εφιάλτης των εργατών - Ως πότε θα έχουμε το ψωμί μας; - Εργάζονται 3000 - Ρεπό 700". Ενδεικτικό του κλίματος που επικρατεί στη Νάουσα εκείνης της περιόδου είναι το κύριο σχόλιο της ίδιας εφημερίδας (φύλλο 24/2/57) με τον εύγλωττο τίτλο "Ο κ. Υπουργός και η αυτού εξοχότης το ψέμα" που αναφέρεται στις άνευ

αντικρίσματος διαβεβαιώσεις για την "ευνοϊκωτάτην μεταχείρησιν" της Ναουσαϊκής βιομηχανίας.

Ετσι οι κραταιές βιομηχανίες της Νάουσας καταρρέουν στις αρχές της 10ετίας του 1960 και η εριοβιομηχανία εξαφανίζεται από τη Νάουσα. Ήταν αποτέλεσμα μιας κοντόφθαλμης και κατ'εξοχήν αντιαναπτυξιακής κρατικής πολιτικής. Ίσως ήταν και οι εφαρμογή στην πράξη του επικρατούντος δόγματος "της πτωχής αγροτικής Ελλάδος".

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρ' όλα όμως τα προεκταθέντα ή ίσως εξ αιτίας αυτών, μετά λίγα χρόνια η βιομηχανία και πάλι ανθίζει στη Νάουσα. Τώρα είναι τα κλωστήρια βάμβακος που παίρνουν τη σκυτάλη, αλλά και η συνθετική ίνα Κρουλόρ. Τα κλωστήρια Ναούσης της οικογενείας Λαναρά, με επικεφαλής τον μεγάλο ευεργέτη της Νάουσας κ. Χρίστο Λαναρά, δίνουν το έναυσμα. Η "Τρικολάν" στο έτοιμο ένδυμα, η "Βέτλανς Νάουσα" και η "Πέλλα Ολυμπος" στην ακριλική κουβέρνα, ο Βαρβαρέσος στη Νηματουργία, συνεχίζουν τη βιομηχανική παράδοση της Νάουσας. Τα κουβερτάδικα, μετά από μια λαμπρή πορεία, πτωχεύουν το 1990, ενώ η "Εστία" και η "Μπίλλη - Τσιτση" ουδέποτε συνέρχονται. Όμως η ζωή συνεχίζεται. Η "Βέτλανς Νάουσα" με δωρεά του κ. Χρ. Λαναρά, περιέρχεται στο Δήμο Νάουσας τον Μάρτιο του 2000 και ήδη μελετάται η νέα πορεία της, όχι όμως ως βιομηχανίας. Η "Μπίλλη - Τσίτση" απαλλοτριώθηκε από τον Δήμο το 2001, όπως και η "Λόγγου - Τουρμπάλη" το 1983 και αποτελούν τις βάσεις της νέας ανάπτυξης της Νάουσας. Σε νέους τομείς, τουρισμού, βιοτεχνίας, συνεδρίων κ.λ.π. η ζωή συνεχίζεται και η παράδοση της Ναουσαϊκής επιχειρηματικότητας καλά κρατεί.

***